

Natuur, natuurkwaliteit en recreatie

- In de Randstad zal het areaal recreatiegebied per hoofd van de bevolking verder achterblijven bij het nationale gemiddelde, hoewel het areaal groen gebied in de Randstad toeneemt.
- De biodiversiteit van het agrarische gebied gaat verder achteruit door veranderingen in de landbouwpraktijk, zoals voortgaande intensivering en schaalvergroting. Agrarisch natuurbeheer betreft slechts 5 tot 7 procent van het agrarische gebied. Dit is onvoldoende om de achteruitgang te stoppen.

Historie en beleid

In 1900 bestond nog ongeveer 30 procent van Nederland uit bos en natuurgebied (MNP, 2006). Het areaal natuur stond toen al sterk onder druk door ontginning voor de landbouw en is in de loop der jaren teruggelopen naar 20 procent in 1950 en zelfs naar 14 procent in 1980. De kwaliteit van de resterende natuur ging verder achteruit door een toenemende milieudruk. Die milieudruk was het gevolg van verzurende en vermestende depositie, verdroging en gebruik van bestrijdingsmiddelen. Ook buiten de natuurgebieden had het landelijke gebied nog een grote natuurwaarde. Het door agrarische bedrijfsvoering gedomineerde landelijke gebied was tot 1950 veelal slecht ontwaterd en weinig bemest, zodat het bestond uit halfnatuurlijke graslanden met een hoge biodiversiteit. Door schaalvergroting en intensivering van de landbouwpraktijk zijn nu nog slechts enkele procenten natuurlijk grasland over. Zo zijn er bijvoorbeeld nog maar enkele tientallen hectares blauwgraslanden met een hoge diversiteit aan planten. Als gevolg van het habitatverlies en de verslechtering van milieucondities zijn vele soorten planten en dieren in aantal verminderd; die staan nu op de Rode Lijst van bedreigde soorten (MNP, 2006). Natuurgebieden zijn vaak klein en versnipperd, waardoor de bestaande populaties geen stand kunnen houden. Van alle soortgroepen is meer dan eenderde bedreigd. Van de in ons land voorkomende soorten reptielen, paddestoelen en dagvlinders staat zelfs circa tweederde op de Rode Lijst van bedreigde soorten.

Areaal natuur neemt weer toe

Gelukkig is de achteruitgang van het areaal natuur de laatste decennia tot stilstand gekomen. Het beleid voor de aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) heeft voor een ommekeer gezorgd en sindsdien neemt het areaal natuur weer toe (LNV, 1990, 2004). Belangrijke onderdelen van de EHS zijn bovendien aangewezen als Natura 2000-gebieden, wat betekent dat ze een Europese beschermingsstatus hebben. De natuurkwaliteit mag in deze gebieden niet achteruitgaan, ook niet door ontwikkelingen buiten het gebied waar een negatieve invloed van uit kan gaan. De beleidsdoelstelling is om, beginnend met 450.000 ha natuur in 1990, in 2018 een samenhangend stelsel van 728.500 hectare hoogwaardige natuur te realiseren, bestaand uit gebieden met een hoofdfunctie natuur en landbouwgebieden met

een nevenfunctie natuur. In het laatste geval ontvangen agrariërs een vergoeding voor agrarisch natuurbeheer. Het huidige beleid voor gebieden met de hoofdfunctie natuur richt zich meer op particulier natuur-beheer en minder op verwerving van gebied voor terreinbeherende organisaties als Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer of de provinciale landschappen. Beleid om door verbetering van de milieukwaliteit ook de natuurkwaliteit te verbeteren, is geformuleerd in onder andere het Nationaal Milieubeleidsplan 4 (VROM, 2001).

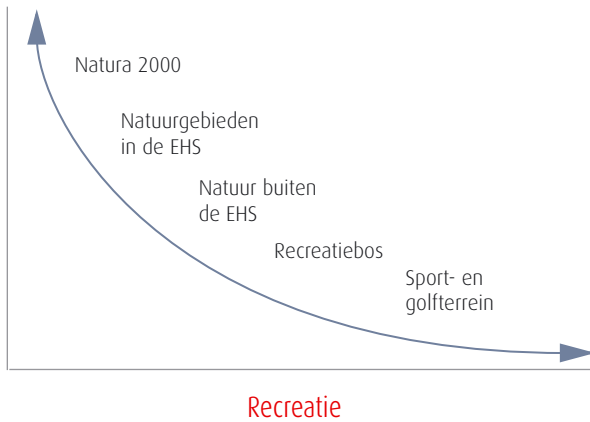
Recreatie in groene gebieden neemt toe

Met het toenemen van de bevolking, de welvaart en de vrije tijd nam ook de behoefte aan openbare recreatieterreinen toe (MNP, 2006). Na de Tweede Wereldoorlog werd recreatiebeleid voortaan gezien als een publiek belang. Als gevolg hiervan is de verscheidenheid aan recreatieve voorzieningen in de jaren zestig en zeventig enorm toegenomen. Het huidige beleid is gebaseerd op de situatie uit de jaren zeventig, geactualiseerd in de nota *Kiezen voor recreatie* (LNV, 1991). Sinds die tijd zijn er vele ontwikkelingen zichtbaar. Zo is de recreatie in het openbare groene gebied toegenomen met circa 20 procent (RLG, 2004) en is er toenemend aanbod van recreatieve diensten in de private sector. Zo groeien in de landbouwsector het 'kamperen bij de boer', de verkoop van streekproducten en de sportieve activiteiten. Ook is de laatste jaren de belangstelling voor het bezoeken van cultuurbezit, zoals de Hollandse Waterlinie, toegenomen. Kortom: natuur, cultuur en regionale identiteit spelen een belangrijke rol in de keuze voor recreatie. Als we ons beperken tot groen-blauwe recreatie zijn de belangrijkste activiteiten wandelen, fietsen, zwemmen en waterrecreatie (SGB0, 2003). Andere vormen van recreatie, zoals bezoeken van pretparken en winkelen, worden in deze studie niet in ogenschouw genomen. Uit inventarisaties blijkt dat er plaatselijk, vooral in de Randstad, een tekort aan openbaar groen is (RLG, 2004). Het huidige beleid is erop gericht meer recreatiebos aan te leggen op korte afstand van woningen (LNV, 2006). De ontwikkeling van recreatiebos is vaak gekoppeld aan nieuwbouw-locaties. Naast dergelijk algemeen toegankelijke recreatiegroen is er ook een groei van private sport- en golfterreinen (van der Poel, 2001).

Toekomstige ontwikkelingen

In een dichtbevolkt land als Nederland staan natuurareaal en openluchtrecreatie permanent onder druk. Tegelijkertijd neemt de behoefte aan natuur en openluchtrecreatie toe als bevolking en welvaart groeien. Omdat natuur, openbaar toegankelijke natuurgebieden en ruimtevragende (buiten)recreatie veelal publieke goederen zijn, is het belangrijk dat de overheid een rol speelt bij de afstemming van aanbod en kwaliteit van openbaar groen. In deze paragraaf gaan we voor de vier scenario's na hoe de ruimtevrage voor natuur en recreatie en de ontwikkeling van de natuurkwaliteit zich de komende decennia zullen ontwikkelen. Voor zover het om de ruimtevrage gaat, beschouwen we in deze paragraaf natuur- en recreatiegebieden samen, omdat

Biodiversiteit

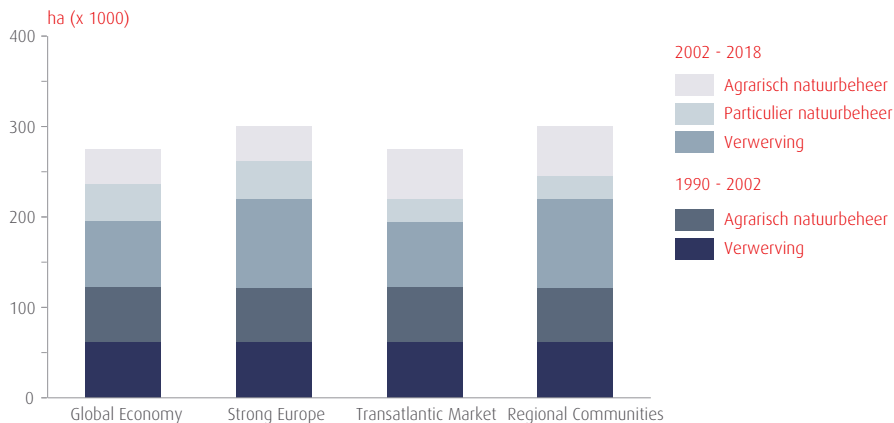
Figuur 5.8.1 Verband tussen recreatiewaarde en biodiversiteit van land met hoofdfunctie natuur of recreatie.

ze deels overlappen. Een recreatiebos heeft ook waarde als natuurgebied en bijna ieder natuurgebied heeft recreatiewaarde. Het spreekt voor zich dat de kwaliteiten sterk verschillend zijn. Figuur 5.8.1 schetst de functiecombinatie van natuur en recreatiegebied.

Realisatie EHS

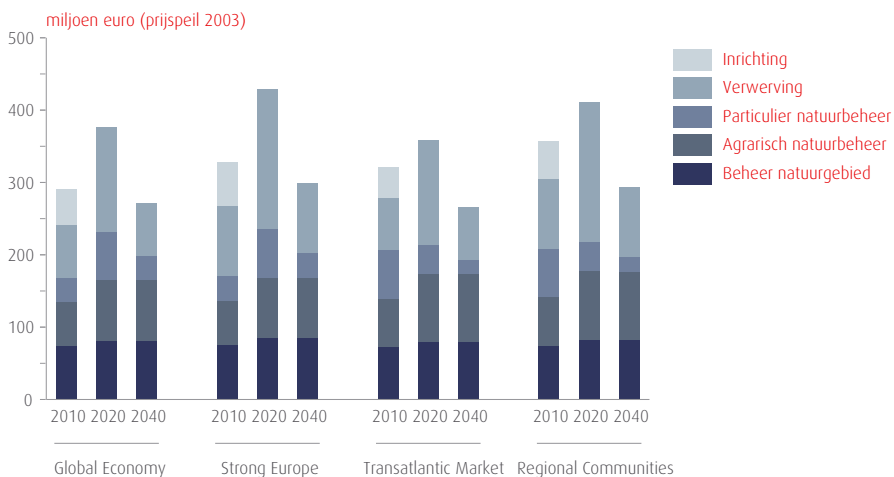
Hoe de EHS wordt gerealiseerd verschilt weinig per scenario (figuur 5.8.2 en tabel 5.8.2). In aanvulling op de realisatie van de EHS veronderstellen we dat in de meer publiekgerichte scenario's, *Strong Europe* en *Regional Communities*, 25.000 hectare natuur meer wordt ingericht door extra budget in de overheidsbegroting. In *Strong Europe* zijn die gebieden toegevoegd aan de netto-EHS en de robuuste verbindingzones. In *Regional Communities* zijn die gebieden uitgewerkt als een versterking van de Nationale Landschappen met een besloten karakter, zoals in de Achterhoek en in Limburg. Daarnaast wordt in de scenario's met lage economische groei verondersteld dat een kleine verschuiving plaatsvindt van particulier natuurbeheer naar agrarisch natuurbeheer.

Toename areaal EHS 1990 - 2018

Figuur 5.8.2 Doelstellingen voor realisatie EHS per scenario, onderverdeeld naar verwerving door terrein-beherende organisaties, particulier natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer.

Uitgaven beheer en aanleg EHS

Figuur 5.8.3 De jaarlijkse uitgaven voor grondaankoop door terreinbeherende organisaties, functieverandering bij particulier natuurbeheer, vergoeding agrarisch natuurbeheer en beheer van natuurgebieden (indicatie, prijspeil 2003).

Het uitgangspunt van deze studie is dat de EHS in 2018 gerealiseerd zal zijn. Voor verwerving door terreinbeherende organisaties en voor functieverandering bij particulier natuurbeheer geldt een looptijd van dertig jaar. Daarom lopen de uitgaven tot na 2040 door. Ook de kosten voor beheer van natuurgebieden en de vergoeding voor agrarisch natuurbeheer blijven bestaan (figuur 5.8.3). In alle scenario's gaan we van dezelfde basisbedragen uit (MNP, 2005).

Uitbreiding recreatiemogelijkheden

Het huidige beleid is erop gericht om het bestaande tekort aan openbaar recreatiegroen te verminderen door 75 m² groen (de 'groennorm') per nieuwbouwwoning te realiseren (VROM, 2004). Daarbovenop heeft de overheid de ambitie om tot 2015 circa 20.000 hectare recreatiegebied buiten de stad aan te leggen. Deze nieuwe recreatiegebieden moeten intensief te gebruiken en goed bereikbaar zijn (LNV, 2004). Dat is tot dusverre nog niet gelukt. Dat blijkt onder andere uit projecten als Leidschenveen, waar financiële tekorten worden gecompenseerd door dure huizen te bouwen in aangevoerde groengebieden. Daarnaast wordt er veel ruimte besteed aan de ontwikkeling van sport- en golfterreinen. Sinds 1970 is de hoeveelheid ruimte hiervoor nationaal toegenomen met 10.000 hectare.

Ruimtelijke verdeling

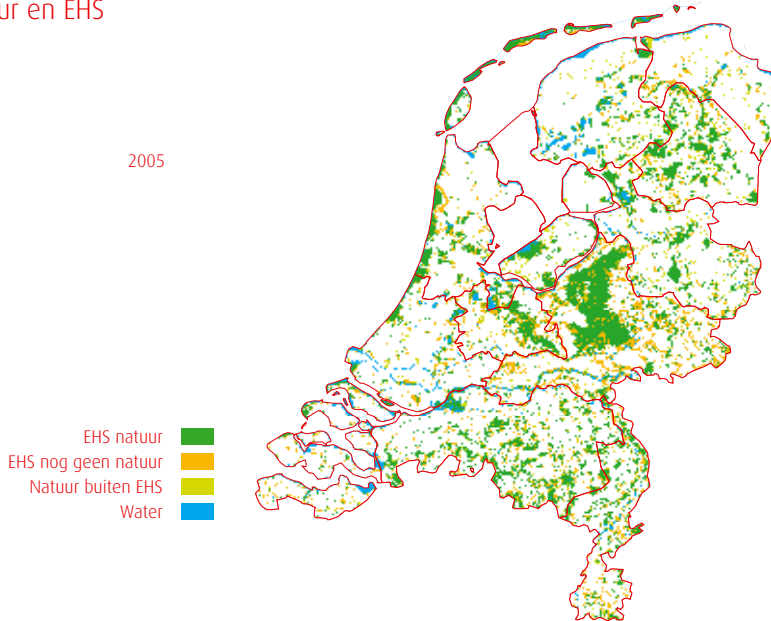
Natuur

De nieuwe natuur wordt binnen de Ecologische Hoofdstructuur aangelegd, zoals die door de provincies is vastgesteld. De verbindingzones zijn daarin meegenomen. Alleen in het scenario *Global Economy* is de sturing op het particulier natuurbeheer minder stringent dan in de andere scenario's, waardoor een deel buiten de begrensde EHS kan komen. Agrarisch natuurbeheer vindt nu voornamelijk plaats in de veenweidegebieden en in de uiterwaarden. De ligging van de huidige natuur en de EHS is weergegeven in figuur 5.8.4.

Recreatiegroen

In deze studie verstaan we onder recreatiegroen natuur, publieke en private recreatieterrinen. Het landelijke gebied langs fiets- en wandelpaden kan ook een belangrijke recreatiewaarde hebben. In deze studie hebben we dit niet nader bestudeerd. In figuur 5.8.5 geven we een overzicht per landsdeel van de toename van het areaal recreatiegroen. Dit areaal bestaat uit vier delen. Ten eerste vormt de EHS een deel van het openbaar recreatiegroen. Ten tweede wordt er publiek recreatiegroen aangelegd dat conform de *Nota Ruimte* (VROM, 2004) op gemeentelijke schaal is gekoppeld aan de nieuwbouwpoging. Deze 'groennorm' van 75 m² per nieuwbouwwoning wordt niet in elk scenario gehaald. Dat hangt per scenario af van een maatschappelijke voorkeur voor private - dan wel voor publieke regelingen en van de beschikbare gelden. In *Transatlantic Market* zal dat het minste zijn (25 vierkante meter per nieuwbouw-

Natuur en EHS

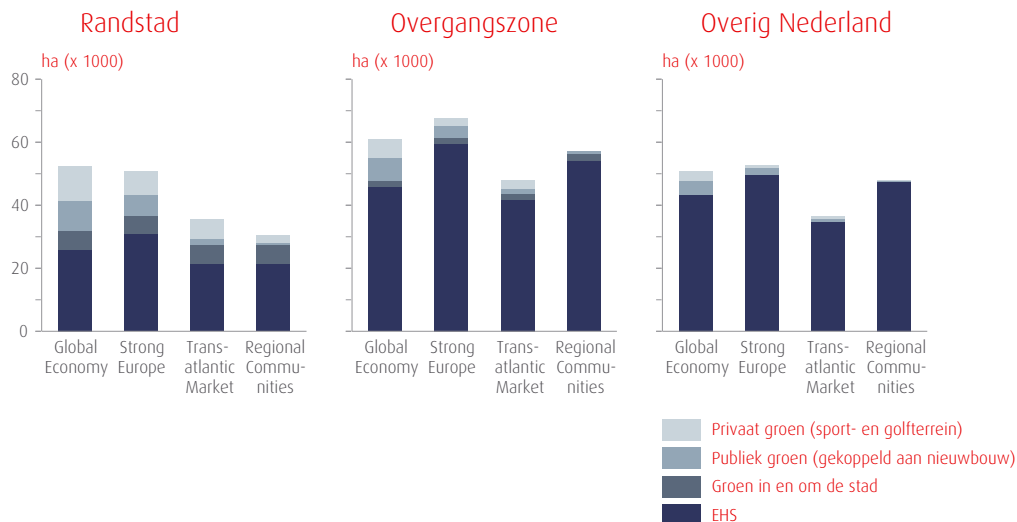

Figuur 5.8.4 De EHS is nauw begrensd in provinciale plannen. Agrarisch natuurbeheer (niet opgenomen) vindt voornamelijk plaats in de veenweidegebieden en in de uiterwaarden.

woning) en in *Strong Europe* het meeste (75 vierkante meter groen per nieuwbouwwoning). Ten derde wordt er op provinciale schaal, voor 2013, circa 8000 hectare aangekocht om als 'groen in en om de stad' (GIOS) te worden ingericht. Deze 8000 hectare betreft het restant nog aan te kopen areaal recreatiegroen van de landelijke opgave van 20.000 ha. De 8000 hectare grond moet worden verworven in Gelderland en de Randstad (LNV, 2006). Ten vierde: ook het areaal groen voor private recreatie, zoals sport- en golfterreinen, is afhankelijk van het scenario. De huidige trend over de afgelopen 25 jaar van 15 tot 20 vierkante meter per inwoner (van der Poel, 2001) stagneert in *Regional Communities* op 20 vierkante meter per inwoner, en wordt in *Transatlantic Market* doorgetrokken tot maximaal 26 vierkante meter privaat groen per inwoner.

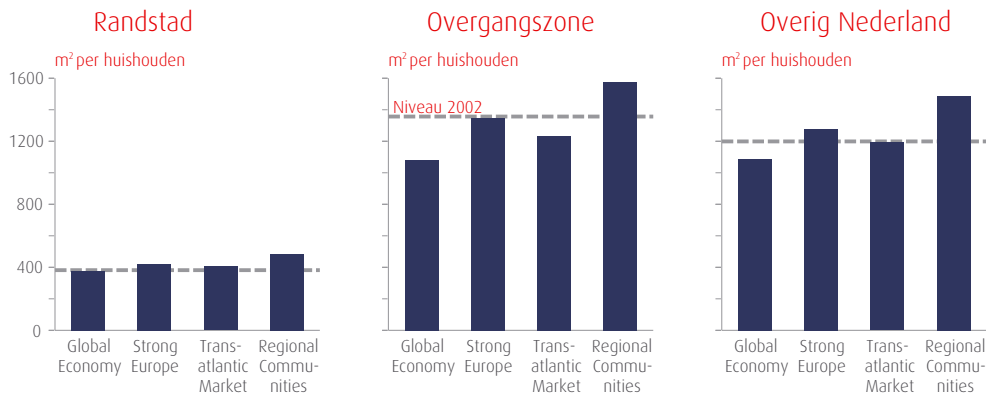
Uit figuur 5.8.6 blijkt dat het areaal recreatiegroen per huishouden in de Randstad sterk onder het nationale gemiddelde ligt. Dit ondanks de forse groei van het areaal privaat en openbaar recreatiegebied, de extra opgave voor groen rondom de stad en de toename van het areaal natuur dat als recreatiegebied kan worden gebruikt. Dit komt door de relatief sterke groei van het aantal huishoudens.

Toename groen 2002 - 2040

Figuur 5.8.5 De toename van natuur, publiek en privaat groen in de drie landsdelen tot 2040.

Beschikbaar groen 2040

Figuur 5.8.6 Het beschikbare recreatiegroen per huishouden in 2002 en in 2040 voor de drie landsdelen.

Kwaliteit van de natuur

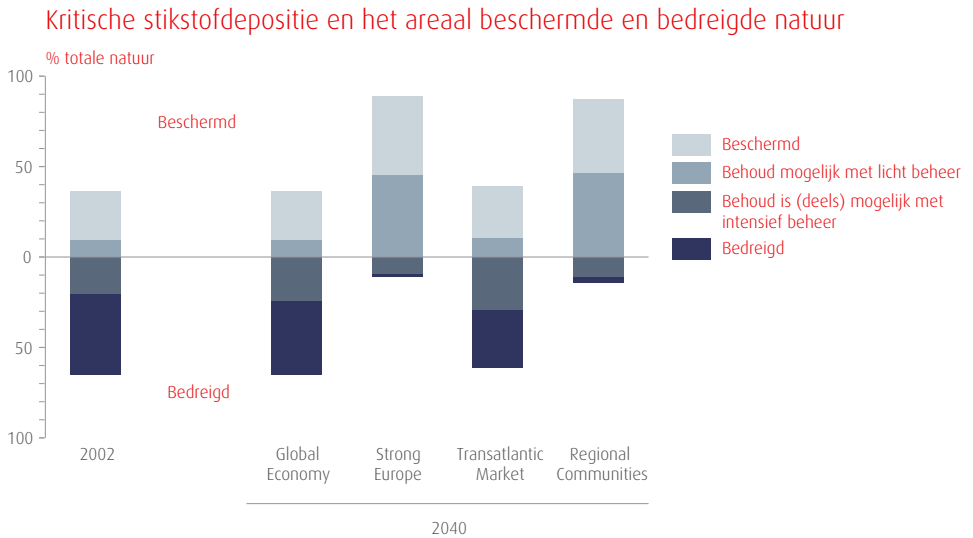
De maat voor natuurkwaliteit is de biodiversiteit. Belangrijk voor de verandering in biodiversiteit zijn de ruimtelijke samenhang van natuurgebieden en de milieudruk. Hieronder werken we deze twee aspecten uit, waarna we een uitspraak doen over de te verwachten verandering in biodiversiteit.

Ruimtelijke samenhang. De locaties waar de nieuwe natuur tot stand komt, zijn vastgelegd in de EHS en de robuuste verbindingzones (LNV, 2004), zie ook figuur 5.8.4. In *Strong Europe* zorgt het iets grotere areaal natuur voor meer samenhang tussen de natuurgebieden. In *Regional Communities* wordt meer ingezet op de versterking van de Nationale Landschappen. Vooral landschappen als het coulissenlandschap in de Achterhoek worden versterkt door nieuwe natuur. Het areaal grote eenheden natuur van meer dan 2000 hectare blijft in de meeste scenario's op het huidige niveau, maar in *Strong Europe* neemt dit wel toe. In alle scenario's groeit het deel kleine tot middelgrote natuurgebieden van 100 tot 2000 hectare.

Milieudruk. De kwaliteit van de natuur staat al decennia onder druk door verdroging en verzurende en vermestende depositie (MNP, 2006).

Verdroging treedt op doordat de grondwaterstand wordt verlaagd ten behoeve van de landbouw en daalt door drink- en industriewaterwinning. Dit is een belangrijk milieuprobleem voor natuur die van grondwater afhankelijk is. Plaatselijk kan de natuur zich herstellen, bijvoorbeeld door kleine snippers natuur te bundelen in een groter natuurgebied, zodat het grondwaterpeil kan worden verhoogd. In geen van de scenario's verwachten we een belangrijke verbetering, omdat de landbouw een dominante rol blijft spelen in het landschap en in alle scenario's verder zal intensiveren. Met name in de private scenario's zal er sprake zijn van vergaande intensivering met waarschijnlijk negatieve gevolgen voor natuur die van de grondwaterspiegel afhankelijk is.

Hoge stikstofdeposities op natuur leiden tot andere vegetatie, bijvoorbeeld dat heide wordt verdrongen door gras. Voor elk type natuur in Nederland is vastgesteld wat de 'kritische' hoeveelheid stikstof is waarbij de meeste plantensoorten aanwezig blijven (Albers et al., 2001). In figuur 5.8.7 is te zien hoe groot het huidige en toekomstige areaal natuur is waarvoor de stikstofdepositie die kritische grens overschrijdt. Deze resultaten zijn gecorrigeerd met de huidige gemeten ammoniakconcentraties, waardoor de berekening een maximale schatting is van zowel de depositie als de aantasting van de natuur. De stikstofdepositie wordt op dit moment voor meer dan 70 procent veroorzaakt door ammoniak (NH₃) afkomstig van de melkveehouderij en de intensieve veehouderij. De rest wordt veroorzaakt door stikstofoxiden (NO_x) afkomstig van wegverkeer, scheepvaart, energiecentrales en het buitenland. In de publieke scenario's zorgt een krachtig (inter)nationaal milieubeleid, door technische maatregelen en volumeontwikkelingen in de landbouw, voor een aanzienlijke daling van de stikstofdepositie. Het MNP4-doel voor stikstofdepositie (richtjaar 2010) kan dan op of rond 2020 gehaald worden. In scenario's met een reductie van de intensieve veehouderij, zorgt ook gebiedsgericht beleid (*Reconstructiewet* en de *Wet Ammoniak en Veehouderij*) ervoor dat de ammoniakdepositie voor een beperkt aantal natuurgebieden afneemt doordat de afstand tot veehouderijbedrijven wordt vergroot. Bij een combinatie van beide ontwikkelingen komt de bescherming van een groot deel

Figuur 5.8.7 Het percentage natuur dat bedreigd wordt door te hoge stikstofdepositie en dat beschermd is, of met licht beheer behouden kan blijven.

van de natuur tegen een teveel aan stikstof binnen bereik. Voor natuurgebieden met een kleine overschrijding kan licht natuurbeheer de achteruitgang van veel soorten stoppen en kan herstel optreden; kleine gebieden blijven echter kwetsbaar. Als het milieubeleid niet wordt voortgezet maar wordt afgezwakt, blijven de deposities op een hoog niveau en zullen, vooral bij een groei van de melkveehouderij, de emissies na 2020 weer stijgen. Door de decennialang voortdurende hoge depositie zal in dat geval, ook met intensief beheer, de achteruitgang van vele soorten niet te stoppen zijn. Voor de zure depositie geldt een vergelijkbaar beeld. Bij een krachtig milieubeleid worden de NMP4 doelen (VROM, 2001) in 2020 gehaald.

Biodiversiteit

Nederland heeft in 1994 de Conventie Biologische Diversiteit ondertekend, waarmee het zich gecommitteerd heeft aan de doelen voor behoud en herstel van de biodiversiteit. In 2010 moet het verlies aan biodiversiteit gestopt zijn. Bij biodiversiteit gaat het om het areaal van ecosystemen en de omvang van populaties van soorten. In deze studie richten we ons op de biodiversiteit in grote natuurgebieden, kleine natuurgebieden, water en in het landelijke gebied. In tabel 5.8.1 worden de resultaten weergegeven voor de veranderingen van de biodiversiteit in deze ecosystemen.

De biodiversiteit in *grote* natuurgebieden krijgt in alle scenario's kansen als het areaal verder wordt vergroot, vooral als de nieuwe natuurgebieden op de goede locaties komen te liggen en het juiste natuurbeheer gevoerd wordt. *Strong Europe* kent

Tabel 5.8.1 Veranderingen in biodiversiteit.

	Grote natuurgebieden: Veluwe, duinen, Peel, Fochteloërveen	Kleine natuurgebieden, besloten nationale landschappen	Water: beken, meren, moerasgebieden	Landelijke gebied: weidevogels, blauw- graslanden, sloten
<i>Global Economy</i>	●	●	●	●
<i>Strong Europe</i>	●	●	●	●
<i>Transatlantic Market</i>	●	●	●	●
<i>Regional Communities</i>	●	●	●	●
Voorbeeldsoorten				
Planten	Ronde zonnedauw Parnassia	Bosanemoon Gewone salomonszegel	Drijvende waterweegbree	Korensla Spaanse ruiter
Vlinders - Libellen	Heideblauwtje Aardbeivlinder	Bont dikkopje Sleedoorpage	Groene glazenmaker Bosbeekjuffer	Zilveren maan
Reptielen - Amfibieën	Adder	Boomkikker	Vuursalamander	Ringslang
Vogels	Tapuit Zwarte specht	Steenuil Ortolaan	Krooneend Grote gele kwikstaart	Grutto Veldleeuwerik Patrijs
Zoogdieren - Vissen	Boommarter Otter	Das Hazelmuis	Kopvoorn Beekprik	Bittervoorn Hamster

de meeste ruimtelijke sturing, wat leidt tot een grotere ruimtelijke samenhang. In publieke scenario's vermindert de milieudruk door strengere normen onder invloed van EU-beleid.

De *kleine* natuurgebieden en de nationale landschappen zoals het coulissenlandschap in de Achterhoek staan onder druk als de grootschalige landbouw zich verder ontwikkelt. Daarbij kunnen kleine landschapselementen zoals sloten en houtwallen verdwijnen. In deze gebieden zijn ecologische verbindingzones belangrijk. In *Strong Europe* wordt daarop ingezet. Bij *Regional Communities* ligt de nadruk op een versterking van de Nationale Landschappen waarbinnen extra natuur wordt gerealiseerd. De milieucriteria voor verdroging verschillen niet sterk tussen de scenario's; voor stikstofdepositie zijn de verschillen wel aanzienlijk.

De biodiversiteit in het zoete oppervlaktewater, zoals meren, beken en moerassen, gaat in alle scenario's wel vooruit. Dit komt doordat de waterkwaliteit sinds 1970 langzaam verbetert, zie verder paragraaf *Milieu*. Bij een groeiende bevolking neemt de

Tabel 5.8.2 Scenario's in het kort

Strong Europe

Extra ruimte voor EHS, optimaliseer samenhang
Accent op publiek groen

Inwoners 2040 18,9 miljoen

Ontwikkeling 2002-2040 (x duizend hectare)

Natuur (hoofdfunctie)	+140
Recreatiegroen	+21
Sportterrein	+10
Areaal lage stikstofdepositie (%-punt)	+53

Global Economy

Huidige ambities voor EHS, geringe sturing in locatie
Accent op privaat groen

Inwoners 2040 19,7 miljoen

Ontwikkeling 2002-2040 (x duizend hectare)

Natuur (hoofdfunctie)	+115
Recreatiegroen	+29
Sportterrein	+20
Areaal lage stikstofdepositie (%-punt)	0

Regional Communities

Extra ruimteclaim voor EHS in nationaal landschap
Verschuiving van particulier naar agrarisch
natuurbeheer
Accent op publiek groen

Inwoners 2040 15,8 miljoen

Ontwikkeling 2002-2040 (x duizend hectare)

Natuur (hoofdfunctie)	+123
Recreatiegroen	+10
Sportterrein	+2
Areaal lage stikstofdepositie (%-punt)	+51

Transatlantic Market

Beperkte ambities voor EHS
Verschuiving van particulier naar agrarisch
natuurbeheer
Accent op privaat groen

Inwoners 2040 17,1 miljoen

Ontwikkeling 2002-2040 (x duizend hectare)

Natuur (hoofdfunctie)	+98
Recreatiegroen	+12
Sportterrein	+10
Areaal lage stikstofdepositie (%-punt)	+3

recreatiedruk door zeilen en kanoën toe, wat nadelig kan zijn voor de biodiversiteit in meren en beken.

Ongeveer 70 procent van Nederland is landbouwgrond, waarvan eenderde deel akkerbouw en tweederde deel grasland. Slechts 5 à 7 procent van de landbouwgrond heeft een vergoeding voor agrarisch natuurbeheer. Het grootste deel van de landbouwgrond wordt dus intensief gebruikt voor agrarische productie. De ontwikkelingen in de landbouw hebben daarom belangrijke gevolgen voor de biodiversiteit. In scenario's zonder gemeenschappelijk landbouwbeleid zal de landbouw grootschaliger worden en zullen kleine landschapselementen verder afnemen. Bij een voortvarend milieubeleid daalt de milieudruk. Desondanks zal in elk scenario de biodiversiteit in het agrarisch

gebied afnemen. Zeldzame, geïsoleerde vegetaties in het landelijke gebied zijn extra kwetsbaar voor negatieve invloeden uit de omgeving, zoals vermessing en verdroging. De veranderingen in de landbouwpraktijk die gericht zijn op efficiënte productie, bedreigen karakteristieke weidevogels zoals de grutto en de veldleeuwerik. Deze soorten krijgen al jaren te weinig jongen. Agrarisch natuurbeheer is in alle scenario's onvoldoende om deze trend om te buigen.

Conclusies en signalen

Recreatiegroen

Het areaal recreatiegebied per hoofd van de bevolking zal in de Randstad verder achterblijven bij het nationale gemiddelde, ondanks een behoorlijke groei in het areaal groene gebieden.

Milieudruk

De milieudruk daalt als gevolg van milieumaatregelen, zoals de investeringen in waterzuiveringen en de vermindering van stikstofdepositie en zure depositie. Bij voortgaand milieubeleid gaat de biodiversiteit in de bestaande natuurgebieden niet verder achteruit en zijn er kansen voor herstel. Blijft de huidige milieudruk daarentegen op het huidige niveau, dan is een verdere achteruitgang van de biodiversiteit onvermijdelijk.

Beheerpakketten

Een groot deel van de EHS zal worden beheerd met agrarisch natuurbeheer. Dit deel is maar slechts 5 tot 7 procent van het gehele landelijk gebied. Ook hebben de contracten een looptijd van zes jaar, wat de kans op discontinuïteit vergroot. Het verlies aan biodiversiteit gaat door, omdat het overgrote deel van het landelijk gebied intensief gebruikt wordt ten behoeve van de landbouwproductie en het geringe areaal met agrarisch natuurbeheer het verlies elders niet compenseert. Agrarisch natuurbeheer behelst vaak lichte pakketten zoals uitgesteld maaibeheer en nestbescherming. Meer inzetten op langjarige zwaardere beheerpakketten kan een beter resultaat geven.

Verdroging blijft knelpunt

Verdroging blijft een groot knelpunt voor de natuur. Door de lage grondwaterstand gaan de vegetaties in natuurgebieden en de populaties weidevogels in het landelijke gebied achteruit. In geen van de scenario's zal dit structureel verbeteren. Alleen lokaal en op kleine schaal hebben maatregelen effect.

Biodiversiteit neemt in het agrarisch gebied verder af

Een belangrijke algemene conclusie is dat de biodiversiteit in het agrarisch gebied verder zal afnemen. Agrarisch natuurbeheer zal de achteruitgang van de weidevogels niet stoppen. Ook in het landelijk gebied is daardoor in alle scenario's sprake van een verslechtering van de biodiversiteit. Dit geldt met name in *Global Economy*, doordat in

dit scenario de landbouw verder geïntensiveerd wordt en er sprake is van een beperkt milieubeleid.

Mogelijkheden voor nieuw beleid

Het huidige beleid voor de EHS gaat uit van natuuraankoop tot 2018. Deze aankopen worden in dertig jaar afbetaald. Bij een gelijkblijvend aandeel van natuur in de totale overheidsbegroting betekent dit dat er na 2018 begrotingsruimte ontstaat. Voor die periode zijn nog geen beleidsplannen geformuleerd.

Het vergoeden van een breder scala aan groene diensten, zoals het niet of beperkt toepassen van meststoffen, bestrijdingsmiddelen, herstel van boswallen of extensief beweiden kan bijdragen aan het behoud van biodiversiteit. Daarnaast kan het verminderen van de administratieve rompslomp bij het aanvragen van vergoedingen zorgen voor een grotere deelname. Ook de EU-regelgeving voor de vergoeding voor groene diensten is nog beperkend.

